

Marleen Soosaar
SA Eesti Tervishoiu Muuseum

ICOM CECA 2018 “Museums, Education and Cultural Action: Between Old and New Meanings”

Tbilisi, Gruusia

24. – 28. september 2018

Korraldajad: ICOM CECA, ICOM Georgia

2018. aasta septembris toimus Tbilisis ICOM CECA igaaastane rahvusvaheline konverentsi, mille teemaks oli “*Museums, Education and Cultural Action: Between Old and New Meanings*”. Täna ICOM Eestit ja Eesti Tervishoiu Muuseumit, tänu nende toetusele õnnestus mul sellest osa saada. ICOM CECA on üks vanimaid ja suurimaid alamkomiteesid ICOM-i juures. Akronüüm peidab endas väga laiahaardelist tähendust, lahtikirjutatuna on see *Committee of Education and Cultural Action*. Kuid juba mõnda aega püütakse komitee siseselt mõista mida täpsemalt tähendab muuseumis hariduse ja kultuurilise tegevuse (*cultural action*) ühendamine. Näiteid, mida täpsemalt tähendab *cultural action* saab lugeda siin: <https://bit.ly/2MB72HK>. Tbilisis esitleti ka Arja van Veldhuizen poolt koostatud ja gruusia keelde tõlgitud “tööriista komplekti”, mis koondab endas erinevad muuseumihariduse meetodikad, inglise keelne versioon on saadavad siin: <https://bit.ly/2LCKJTi>.

foto: <https://bit.ly/2GKmmEh>

Sarnaselt kohalikus ja rahvusvahelises museoloogias viimase poolesaja aasta jooksul toimunud muudatustele on ka CECA siseselt sõnapaar haridus ja muuseum üha tugevamalt (lahutamatu?) omavahel seotud. Kultuuriline tegevus, täpsemalt *cultural action* on seevastu siinses muuseumihariduses oluliselt vähem kasutatud mõiste (vt. “Sõnastaja. Eesti muuseumihariduse sõnastik” 2015). Kuid mida täpsemalt hõlmab endas idee muuseumiharidusest ja kas me kõik mõistame seda ühtmoodi? Kas see erineb kooli poolt pakutavast? Kes on “muuseumipedagoog”, kas ta erineb pedagoogist või giidis? Ja kes on *explainer*, *Kulturvermittler/in* ning *médiateur*? Sõnad mida me oma töö kirjeldamiseks ja tegemiseks kasutame omavad tähtsust, see kuidas neid defineeritakse ning samuti ka kasutusel olevate sõnade hulk võimaldavad sissevaadet kohalikku (kultuuri) haridusse. Mis toob mind järgmise küsimuse juurde: miks pole Eestis muuseumiharidus ning *cultural action* selgelt ühendatud ning vastavalt artikuleeritud?

Esimese päeva Arja van Veldhuizen ettekanne keskenduski sõnadele mida me kasutame – “*Talking about museum education and cultural action – words and meanings reflecting views on our profession*”. Sellest probleemipuntrast inspireerituna algatas ta CECA sõnastiku koostamise, hetkel olemasolevat versioon saab vaadata siin: <https://bit.ly/2Aeuwz1> ning oma panuse saame anda siin: <https://bit.ly/2CuA2Pw>. Üldiselt võime näha, et mitmetes riikides pole *cultural action* muuseumihariduses kasutusel ning juhul kui on, eraldatakse see rangelt kooliharidusest. Ajalooliselt viitab *action culturelle* Prantsusmaa näitel liberaalsemale ja uuenduslikule haridusele. Aktivism (*activism*), kui üldse kasutusel museoloogias, on seotud pigem muuseumi poliitilise missiooniga. Üldiselt saab öelda, et *action culturelle* võrdub informaalse haridusega ning CECA nime esimene pool haridus (*education*) on pigem formaalne. Haridus (*education*) on ka kõige rohkem kasutatud sõna programmiliste tegevuste kohta, *museum pedagogy* on järgmine populaarsuselt Skandinaavias ja (ajalooliselt) saksa keelsetes piirkondades. Kuid näha on muutuseid ja uute sõnade otsinguid, kuna senised on liialt piiravad ja kohati vananenud mõisted. Arja ettekande täiendatud versioon on saadaval siin: <https://bit.ly/2Tif3VY>.

Kokkuvõttes saab vaadata sellele sõnapuntrale kahte moodi – kõik sõnad on valed või nagu Arja van Veldhuizen kutsus üles meid mängima: “*speak freely, no words are wrong!*”. Iga mõiste on valdkonna põhine ja liikudes eemale oma tegevusväljast ei pruugi me enam üksteist ja kasutatud sõnu mõista, kusjuures jutt on siiski “haridusest”. Näiteks võis prantsuse- ja

hispaaniakeelsete kolleegide seas kuulda mõistet *médiation*, mis terminina sündis Prantsusmaal olukorras, milles muuseum oma esemetega ja publik seisid väga kaugel üksteisest, seega oli vaja sinna vahele omamoodi silda, mis aitaks interpreteerida nähtut. Lõuna-Ameerikas, näiteks Mehhikos on muuseumipoliitika suundumas üha kaugemale “haridusest”, kasutusel olev *cultural action* on aga liialt hägune ja ebaselge ka muuseumitöötajatele. Ühendriikides seevastu on kasutusel *education*, kusjuures eristatakse (omavahel) informaalne haridus, mis toob kokku kogukonna, kohtumispaiga ja teadmised. Näiteks “käed külje” (ja mõistus külge!) idee viitab selgelt informaaalsele õppele, õppimisele (*learning*) kui praktikate paljususele.

Liikudes edasi sõnadest, mida me oma töö kirjeldamiseks kasutame, jõuame inimesteni, kellega oma töös kokku puutume. Oli rõõm kuulda ja näha, et eri tegevustega püütakse laiendada vaid publikule ja kooliõpilastele suunatud programmidest edasi. Muuseumid on sageli turvaliselt oma mugavustsoonis, eeldades, et institutsioon on lihtsalt oma olemasoluga kõigile ühtmoodi tähenduslik. Muuseumi olulisus pole aga iseenesest mõistetav ning samuti ei pruugi kõik inimesed tunda end teretulnuna. Seega on oluline küsida kuidas me oma töös inimesi kaasame? Jenny Wedgbury tutvustas oma “*Museums on Prescription*” ettekandes kuidas erinevad Suurbritannia muuseumid ja riik töötasid koos üksi jäänud vanuritega, kes erinevatel põhjustel on väga haavatav sotsiaalne grupp. Toimunud projekti alguses kirjutasid arstid ja sotsiaaltöötajad välja muuseumi külastuse patsiendi tervise parandamiseks. Erinevad muuseumid kavandasid 10 nädalase programmi, kohtudes grupiga kord nädalas. Üldiselt olid grupid küllalt väikesed ning osalejad said tegevusi ise suunata. Kuigi tervisenäitajad osalejatel otseselt ei paranenud, hindasid nad ise kogemuse positiivseks, väärtustades eelkõige sotsiaalset kaasatust, tärpanud huvi õppimise vastu ning paranenud elukvaliteeti. Kokkuvõttes jäid mitmed neist regulaarselt muuseumi publikuprogrammides osalema ja mõnel juhul kujunesid ka iseorganiseeritud muuseumisõprade grupid. Täpsemalt saab projekti ja nõuannetega tutvuda siin: <https://bit.ly/2CEfxjy> ning üldisem tutvustus: <https://bit.ly/2Vh5rff>. Üldised nõuanded olid aga varuda eelkõige aega, kannatust ja eelkõige mitte kiirustada. Mida veel tasuks kõrva taha panna on projekti põhjalikkus, eelkõige selle mõjususe hindamise osas. Antud juhul osutusid kõige efektiivsemateks osalejate ja läbiviijate poolt täidetud muuseumi päevikud.

Sarnane kogukonda kaasav projekt on toimumas ka Tampere linnamuuseumi juures. Lila Heinola ja Janina Ahlfors TAITE-st tutvustasid eksperimentaalseid heli ja värvi töötube, mis on suunatud väikelastele ja eakatele. Tegevused toimuvad muuseumist väljaspool, näiteks Tampere vanurite hooldekodus kohtuvad värvide töötoa käigus kolm põlvkonda: väikelapsed,

nende vanemad ning hooldekodu asukad. Eakad saavad tulla tegevusi vaatama, nendes kaasa lüüa ning suhelda laste ja nende vanematega. Tegevused, mis on üldjoontes planeeritud, kuid siiski vabalt kulgevad, vahendid ja söödavad värvid, millega lapsed saavad tegutseda (katsuda, maitsta, paberile või näkku määrada) on muuseumi poolt. Janina Ahlfors kirjeldas seda kui väga positiivset kogemust nii talle endale kui kõikidele teistele asjaosalistele. Hooldekodus toimuvad töötoad muudavad tavapäraselt küllaltki isoleeritud keskkonna elavamaks, toovad inimesed üksteisele lähemale ja tegevuste rahulik kulgemine on sobilik nii vanuritele kui lastele.

Me võime sõnade üle vaielda, kuid hariduse ja kultuurilise tegevuse (*cultural action*) olulisus ja väärtus muuseumi juures tuli konverentsi jooksul selgelt esile. Omamoodi tasakaaluks tõi Marie-Clarte O'Neill kriitilise eneserefleksiooni võimaluse oma terava ja tabava kokkuvõttega. Ta nentis, et meie tegevus hariduse vallas ei ole tegelikult toonud kaasa mingeid revolutsioonilisi muutuseid muuseumide juures. Muuseumi müürid me ümber on siiani kõrged ja institutsioon raamistab end liialt selgelt. Me ei ole avatud ja oma tegevuses suunatud kõikidele. Turundusstrateegiad, valdkonnast tulenevad eripärad ning ligipääsetavus tingivad selle, et muuseumisse jõuab vaid mingi osa ühiskonnast, kellel üldjuhul peab olema ka võimalus osta pilet. Kõnealune mäluasutus on oma olemuselt passiivne ja introvertne, olles niivõrd seotud oma esemete ja hoonega on keeruline jõuda inimeste juurde. Isegi kui me seda ka teeme, siis on üks põhjustest nende muuseumisse meelitamine. Kui see õnnestub, siis mida nad seal teha saavad ja kes lõpuks aktiivselt tegutseb? Kas muuseum on agar õpetama oma publikut või oleme omamoodi sillaehitaja rollis? Therese Quinni esitlusest jäi kõlama küsimus millal peaks muuseum olema lihtsalt avatud ruum ja lubama õppimisel, arutelul ja kodanikualgatustel vabalt kujuneda ja mis hetkel peaks muuseum ise initsiatiivi võtma, liikudes oma müüridest väljapoole.

Kuid kui palju on meil mahti igapäevatoos eneserefleksiooniks, et kriitiliselt analüüsida oma praktikaid? Niisiis lõpetuseks ka väike mõtteharjutus Marie-Clarte O'Neillilt – mis on haridus minu muuseumis? Kas haridus on:

- kastmeks pearoa juures. Miski, mida lisatakse pearoale ehk muuseumile ja kollektsioonile
- karkudeks näitusele, mida muidu ei oleks võimalik mõista
- elementaarne professionaalne teadmine ja kogemus, mis saab olla osa igast projektist